Sabina Grabowska

Odpowiedzialność karna głowy państwa na przykładzie Prezydenta Rumunii¹

Rumunia jako jedno z pierwszych państw socjalistycznych wprowadziło instytucję prezydenta do swojego porządku prawnego. Utworzenie urzędu prezydenta było konsekwencją dążenia do tego Rumuńskiej Partii Komunistycznej. Partia ta na konferencji w 1972 r. powierzyła funkcję przewodniczącego Rady Państwa N. Ceaușescu. Następnym krokiem było przedstawienie społecznej praktyki jako uzasadnienia potrzeby powołania instytucji prezydenta². Miało to miejsce na posiedzeniu parlamentu. Nowelą konstytucji 28 marca 1974 r. dodano do Konstytucji Socjalistycznej Republiki Rumunii 21 sierpnia 1965 r. rozdział o „Prezydencie Socjalistycznej Republiki Rumunii” (art. 71–76)³. W konstytucji z 1965 r. po noweli z 1974 r. prezydent za całą swoją działalność odpowiadał, zgodnie z art. 76 ust. 1 konstytucji, przed Wielkim Zgromadzeniem Narodowym.

Następnie, po transformacji ustrojowej rozpoczętej w 1989 r., uchwalono 21 listopada 1991 r. nową Konstytucję Rumunii⁴. W Rozdziale II Tytułu III konstytucji noszącym tytuł „Prezydent Rumunii” umieszczono przepisy regulujące kompetencje i uprawnienia głowy państwa, czyli prezydenta (art. 80–100 konstytucji).

Konstytucja Rumunii z 1991 r. przyjęła zasadę nietykalności prezydenta w przypadku przestępstw popełnionych w trakcie pełnienia funkcji, z wyjątkiem zdrady głównej oraz odpowiedzialności za pozostałe przestępstwa, które nie mają zwią-

¹ Artykuł jest zmodyfikowaną wersją referatu wygłoszonego na I Seminarium Młodych Badaczy Prawa Konstytucyjnego, które odbyło się w Mąchocicach Kapitulnych w dniach 11–12 marca 2010 r.

² W. Sokolewicz, J. Zakrzewska, *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Socjalistycznej Republiki Rumunii*, tłum. S. Gebethner, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 46.

³ *Konstytucja Socjalistycznej Republiki Rumunii*, tłum. S. Gebethner, *Wstęp*, W. Sokolewicz, J. Zakrzewska, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 89–91.

⁴ Konstytucja Rumunii z 21 listopada 1991 r. (Monitorul Oficial al României – oficjalny dziennik urzędowy, w skrócie – M.Of. nr 233 z 21 listopada 1991 r.) znowelizowana ustawą nr 429 z 23 października 2003 r. o rewizji Konstytucji Rumunii (M.Of. nr 758 z 29 października 2003 r.).

ku z zajmowanym stanowiskiem⁵. Zasada ta jest właściwa republikom o systemie prezydenckim i semi-prezydenckim, w których istnieje obowiązek składania kontrasygnaty na dokumentach przez prezesa rady ministrów bądź ministra, oraz republikom o systemie parlamentarnym – gabinetowym⁶. Sama kwestia ponoszenia odpowiedzialności nie ma związku z systemem politycznym funkcjonującym w republice. Przyjęcie ustroju prezydenckiego bądź parlamentarnego wpływa natomiast na zakres odpowiedzialności⁷.

Konstytucja z 1991 r. stanowi, że prezydent posiada immunitet (art. 72 ust. 1, art. 84 ust. 2 konstytucji)⁸. W tym przypadku pojęcie nietykalności należy rozumieć jako nietykalność oraz brak odpowiedzialności. Brak odpowiedzialności prezydenta nie oznacza wyłącznie tego, że nie ponosi on odpowiedzialności za wypowiedzi lub za opinie polityczne wyrażone w trakcie pełnienia funkcji⁹. Prezydent jest chroniony przed odpowiedzialnością podczas sprawowania urzędu oraz po wygaśnięciu mandatu¹⁰. Dotyczy to czynów, których dopuści się lub szkód jakie spowodował w związku z przysługującymi mu na tym stanowisku uprawnieniami¹¹.

Nietykalność prezydenta zakłada, że będzie on odpowiadał za wszelkie popełnione czyny, które nie mają związku z pełnioną funkcją¹². Immunitet, który przysługuje prezydentowi w trakcie sprawowania urzędu, nie chroni go po wygaśnięciu mandatu, w związku z tym były prezydent będzie mógł zostać przeszukany, zatrzymany, aresztowany lub sądzony w sprawach karnych lub w sprawach o wykroczenia, zgodnie z zasadami prawa powszechnego¹³.

Analizując odpowiedzialność prezydenta, należy wyróżnić odpowiedzialność konstytucyjną oraz karną¹⁴.

Odpowiedzialność konstytucyjna zakłada odpowiedzialność prezydenta wobec wyborców oraz zawieszenie w pełnieniu funkcji, którego skutkiem może być odwo-

⁵ C. Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. 2, București 2004, s. 300–301.

⁶ W. Sokolewicz, *Pomiędzy systemem parlamentarno – gabinetowym a systemem prezydencko-parlamentarnym: prezydentura ograniczona, lecz aktywna w Polsce i w Rumunii*, „Przegląd Sejmowy” nr 3, 1996, s. 37.

⁷ C. Ionescu, op.cit., s. 172.

⁸ Ibidem, s. 470–471.

⁹ Art. 96 ust. 1, art. 72 ust. 1 konstytucji.

¹⁰ Zob. M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, F. Vasilescu, I. Vida, *Constituția României – comentată și adnotată*, București 1992, s. 192.

¹¹ Zob. R.N. Petrescu, *Drept administrativ*, Cluj-Napoca 2001, s. 64.

¹² Zob. A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, Vol. II, București 1996, s. 420.

¹³ T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice – tratat elementar*, București 1998, s. 302.

¹⁴ R.N. Petrescu, op.cit., 64.

lanie prezydenta z urzędu¹⁵. Odpowiedzialność konstytucyjna prezydenta uwzględnia dwa odrębne aspekty: odpowiedzialność konstytucyjną, jaką prezydent ponosi przed Izbą Deputowanych i Senatem (art. 95 ust. 1 konstytucji) oraz odpowiedzialność przed narodem, która wyraża się w referendum w sprawie odwołania prezydenta z urzędu (art. 95 ust. 3 konstytucji). Pamiętać należy, iż wspomniane dwa aspekty odpowiedzialności konstytucyjnej uzupełniają się wzajemnie.

Z kolei odpowiedzialność karną prezydenta, zwaną również sądową, należy rozumieć jako brak odpowiedzialności karnej i cywilnej za popełnione czyny i opinie wyrażone w związku ze sprawowaniem przez prezydenta urzędem¹⁶. Jednak zgodnie z art. 96 ust. 1 konstytucji, parlament może postawić prezydenta w stan oskarżenia za zdradę główną, tzw. zdradę stanu¹⁷. Pojęcie „zdrada stanu” G.L. Seidler rozumie jako działanie sprzeczne z najważniejszymi interesami państwa¹⁸. C. Ionescu natomiast uznaje je za tożsame z najpoważniejszym naruszeniem przysięgi oraz interesu narodu i państwa, których dopuszczono się podczas sprawowania urzędu¹⁹.

Procedura postawienia prezydenta w stan oskarżenia inicjowana jest wnioskiem popartym przez 1/3 deputowanych oraz senatorów (art. 96 ust. 2 konstytucji, art. 59 regulaminu wspólnego posiedzenia obu izb parlamentu). Wniosek musi zawierać opis naruszeń, które zarzuca się prezydentowi oraz ich kwalifikację prawną. O złożeniu wniosku należy niezwłocznie powiadomić prezydenta (art. 60 regulaminu wspólnego posiedzenia obu izb parlamentu)²⁰.

Izba Deputowanych i Senat, na wspólnym posiedzeniu, mogą podjąć uchwałę w sprawie postawienia prezydenta w stan oskarżenia za zdradę stanu, większością co najmniej 2/3 głosów z ogólnej liczby członków parlamentu. Postępowanie są-

¹⁵ Zob. I. Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice – tratat*, Vol. II, București 1996, s. 365.

¹⁶ T. Drăganu, op.cit., s. 162–163.

¹⁷ W październiku 2003 r. parlament rumuński dokonał obszernej rewizji konstytucji (Ustawa nr 429 z 23 października 2003 r. o rewizji Konstytucji Rumunii (M.Of. nr 758 z 29 października 2003 r.)) Zgodnie z art. 1 ust. 45 rewizji konstytucji art. 84 ust. 3 został przeniesiony do utworzonego, zgodnie z art. 1 ust. 51 rewizji konstytucji, art. 95–1, w którym uregulowano kwestie związane z odpowiedzialnością karną prezydenta. Zob. W. Brodziński, *Zasady zmiany Konstytucji Republiki Rumunii*, [w:] *Zasady zmiany konstytucji w państwach europejskich*, pod red. R. Grabowskiego i S. Grabowskiej, Warszawa 2008, s. 290–296.

¹⁸ G.L. Seidler, *Odpowiedzialność parlamentarna a konstytucyjna*, „Państwo i Prawo”, nr 12, 1989, s. 4.

¹⁹ C. Ionescu, op.cit., s. 174.

²⁰ W. Brodziński, *System konstytucyjny Rumunii*, Warszawa 2006, s. 35–36.

dowe należy do kompetencji Wysokiego Trybunału Kasacji i Sprawiedliwości²¹, na warunkach określonych w art. 96 ust. 1 konstytucji i w ustawie²².

Podczas wspólnego posiedzenia obu Izb, przewodniczący, który prowadzi posiedzenie, informuje deputowanych i senatorów o treści wniosku w sprawie postawienia prezydenta w stan oskarżenia. Następnie powołana zostaje komisja śledcza, która w określonym na wspólnym posiedzeniu obu izb parlamentu terminie przygotowuje raport dotyczący sprawy (art. 61 regulaminu wspólnego posiedzenia obu izb parlamentu). W ciągu 48-śmiu godzin od chwili przekazania raportu przez komisję śledczą odbywa się wspólne posiedzenie obu izb parlamentu, którego celem jest analiza raportu i odbycie debaty (art. 62 regulaminu wspólnego posiedzenia obu izb parlamentu)²³.

Po zamknięciu debaty wniosek przedstawiony przez komisję śledczą zostaje poddany pod tajne głosowanie (art. 63 regulaminu wspólnego posiedzenia obu izb parlamentu). Jeżeli większością co najmniej 2/3 głosów z ogólnej liczby parlamentarzystów podjęta zostanie uchwała o postawieniu prezydenta w stan oskarżenia, parlament reprezentowany przez przewodniczących obu izb niezwłocznie zwraca się do Prokuratora Generalnego o poinformowanie o tym fakcie Wysoki Trybunał Kasacji i Sprawiedliwości (art. 64 regulaminu wspólnego posiedzenia obu izb parlamentu)²⁴. Od chwili, w której prezydent zostaje postawiony w stan oskarżenia, zawieszają go w sprawowaniu urzędu (art. 96 ust. 3 konstytucji). Podczas debaty w parlamencie oraz podczas postępowania w Wysokim Trybunale Kasacji i Sprawiedliwości prezydentowi przysługuje prawo do składania zeznań i wyjaśnień w sprawie²⁵.

Jeżeli Wysoki Trybunał Kasacji i Sprawiedliwości wyda wyrok skazujący, w którym stwierdzi, iż prezydent jest winny postawionych mu zarzutów, zostaje on usunięty z urzędu²⁶. Rozpoczyna się procedurę uznawania urzędu prezydenta za opróżniony (art. 96 ust. 4 konstytucji).

²¹ Înalteii Curții de Casație și Justiție, czyli odpowiednik polskiego Sądu Najwyższego.

²² Ustawa nr 304 z 28 czerwca 2004 r. o organizacji sądownictwa (M.Of. nr 684 z 8 października 2007 r.).

²³ I. Rusu, *Președintele României, drept constituțional*, Timișoara 1996, s. 35–37.

²⁴ L. Chiriac, *Răspunderea preșidentului României*, [w:] *Curentul juridic – Târgu Mures*, nr 3–4/2001, s. 37.

²⁵ W. Brodziński, *Rumunia*, [w:] *Ustrój Unii Europejskiej i ustroje państw członkowskich*, pod red. P. Sarneckiego, Warszawa 2007, s. 342.

²⁶ W. Skrzydło, *Republika Rumunii*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, t. 2, pod red. E. Gdulewicz, Lublin 2005, s. 175.

W terminie trzech miesięcy od dnia uprawomocnienia się wyroku Wysokiego Trybunału Kasacji i Sprawiedliwości w sprawie złożenia z urzędu prezydenta, zgodnie z art. 97 ust. 2 konstytucji, rząd musi zarządzić i przeprowadzić nowe wybory prezydenckie. Procedura wymaga, aby urząd prezydencki został ogłoszony opróżnionym, ponieważ tylko wtedy można rozpocząć procedury związane z przeprowadzeniem nowych wyborów na urząd prezydenta²⁷.

Jeśli jednak Wysoki Trybunał Kasacji i Sprawiedliwości uzna prezydenta za niewinnego zarzucanych mu czynów, to z powodu braku uregulowania takiego przypadku w konstytucji i ustawodawstwie zwykłym, w oparciu o zasadę domniemania niewinności, prezydent z chwilą uprawomocnienia się wyroku uniewinniającego zostaje z mocy prawa „odwieszony” i powraca do swoich obowiązków jako głowa państwa²⁸.

Jak już stwierdzono, w konstytucji ustawodawca ograniczył karną odpowiedzialność prezydenta wyłącznie do odpowiedzialności karnej i to tylko za dopuszczenie się zdrady stanu²⁹. Z kolei konstytucja nie reguluje kwestii nietykalności prezydenta w innych sprawach karnych, w sprawach o wykroczenia oraz za czyny pozostające w związku z pełnionym stanowiskiem³⁰.

Analizując uregulowania odpowiedzialności karnej prezydenta można dojść do następujących wniosków. Ustawodawca rumuński regulując kwestie związane z odpowiedzialnością karną prezydenta, wzorował się na uregulowaniach francuskich obowiązujących w latach przed zmianą Konstytucji Francji w 2007 r.³¹ Dla przykładu, zgodnie z art. 68 Konstytucji Francji w brzmieniu przed zmianą³², Pre-

²⁷ W. Brodziński, *Parlament Rumunii*, Warszawa 2002, s. 32.

²⁸ L. Chiriac, op.cit., s. 37–38.

²⁹ W. Brodziński, *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Rumunii z dnia 21 listopada 1991 r.*, tłum. A. Co-sma, Warszawa 1996, s. 18.

³⁰ L. Chiriac, op.cit., s. 37.

³¹ Ustawa konstytucyjna nr 238 z 23 lutego 2007 r. (*Journal officiel de la République française* z 24 lutego 2007 r., s. 3354). Nowelizacja Konstytucji Francji z 2007 r. zmieniła zupełnie przepisy dotyczące odpowiedzialności Prezydenta Francji, wprowadzając nowy model tej odpowiedzialności. Zgodnie z art. 67 i 68 Konstytucji Francji, w nowym brzmieniu, prezydent nie ponosi odpowiedzialności za działania podejmowane w ramach pełnionej funkcji, tylko z dwoma wyjątkami. Tak więc prezydent podlega jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego oraz może zostać złożony z urzędu, gdy dopuści się uchybienia obowiązkowi związanemu z pełnioną funkcją, w sposób wyraźnie niedający się pogodzić z wykonywaniem mandatu. Złożenie z urzędu następuje, gdy obie Izby parlamentu na wspólnym posiedzeniu, po ukonstytuowaniu się w Najwyższy Trybunał, wyda skazującą decyzję w tej sprawie. Szerzej: K. Kubaj, *Odpowiedzialność karna Prezydenta V Republiki Francuskiej*, „Przegląd Sejmowy” nr 6, 2008, s. 71–86.

³² *Konstytucja Republiki Francuskiej z dnia 4 października 1958 r.*, tłum i wstęp W. Skrzydło, Warszawa 2005, s. 56.

zydent Republiki nie ponosił odpowiedzialności za swoje działania podejmowane w związku z pełnionym stanowiskiem, poza przypadkiem zdrady stanu³³. W Rumunii, zgodnie z art. 96 konstytucji, prezydent również odpowiada tylko za zdradę stanu.

Tylko rumuński Wysoki Trybunał Kasacji i Sprawiedliwości rozstrzyga o tym, czy prezydent ponosi odpowiedzialność karną czy nie (art. 96 ust. 4 konstytucji)³⁴. Również we Francji uchwalono, na podstawie decyzji Rady Konstytucyjnej Francji z 22 stycznia 1999 r., że karna odpowiedzialność Prezydenta Republiki może być stwierdzona jedynie przez Najwyższy Trybunał Sprawiedliwości (art. 68 Konstytucji Francji przed nowelizacją)³⁵.

Przestępstwo zdrady stanu jest inkryminowane na podstawie art. 96 ust. 1 Konstytucji Rumunii. Stanowi ono wariant przestępstwa zdrady w formie kwalifikowanej i obciążającej określonej w art. 155–157 kodeksu karnego³⁶. Przestępstwa zdrady stanu określonego w konstytucji może dopuścić się osoba, która w czasie pełnienia urzędu popełniła czyn posiadający znamiona przestępstwa.

W literaturze prawniczej wyrażono opinię, że jest to przestępstwo niezależne, odrębne od przestępstwa zdrady przewidzianego w kodeksie karnym. W takiej sytuacji parlament jest zobowiązany do uzasadnienia uchwały i zdefiniowania elementów składowych przestępstwa, jakie ma zostać poddane osądowi, pod warunkiem przyjęcia takiej definicji przez Wysoki Trybunał Kasacji i Sprawiedliwości³⁷.

Jest to skrajne podejście, które narusza zasadę *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. Nawet jeżeli to przestępstwo jest inkryminowane w konstytucji, to nie może ono mieć odrębnego charakteru, tym bardziej że musi przewidywać także sankcję. Jednak dopóki nie zostaną określone obowiązkowe elementy składowe przestępstwa, dopóty nie podlega ono żadnej sankcji. Racjonalne wydaje się, że w trakcie analizy zaistnienia przestępstwa za punkty odniesienia przyjmuje się elementy przestępstwa zdrady przewidziane w kodeksie karnym (przedmiot, podmiot, strona obiektywna

³³ E. Popławska, *Odpowiedzialność Prezydenta V Republiki Francuskiej*, „Państwo i Prawo” nr 11, 1991, s. 71–80.

³⁴ Zgodnie z art. 2 Protokołu nr 7 z 22 listopada 1984 r. do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., każdy, kto został uznany za winnego popełnienia przestępstwa w pierwszej instancji, ma prawo do apelacji, poza przypadkiem, gdy dana osoba była sądzona w pierwszej instancji przez Sąd Najwyższy.

³⁵ K. Kubuj, *Odpowiedzialność karna ...*, s. 71–86.

³⁶ Ustawa nr 15 z 21 lipca 1968 r. Kodeks karny Rumunii (M. Of. nr 65 z 16 kwietnia 1997 r.).

³⁷ I. Vida, *Puterea executivă și administrația publică*, București 1994, s. 72.

i subiektywna). W przypadku obciążających okoliczności brane są pod uwagę przepisy art. 96 konstytucji. W ten sposób, dopóki przestępstwo nie zostało jako takie zdefiniowane w drodze ustawy, to nawet ustawa konstytucyjna nie może mieć prawa do ukarania winnej osoby, dopóki jego czyny nie zostały uznane za nielegalne.

Przy zastosowaniu art. 96 konstytucji, w art. 60 regulaminu wspólnego posiedzenia obu izb parlamentu stwierdzono, że postawienie prezydenta w stan oskarżenia odbywa się wyłącznie na podstawie wniosku podpisanego przez co najmniej 1/3 ogólnej liczby deputowanych i senatorów. Wniosek musi zawierać opis zarzucanych czynów wraz z ich kwalifikacją prawną. To jednak w niczym nie zmienia faktu, że w rzeczywistości nie została ustalona kwalifikacja prawna zarzucanych czynów, która mogłaby wyczerpać znamiona tego przestępstwa.

Kwestią dyskusyjną pozostaje również, czy parlament w swojej uchwale w sprawie postawienia w stan oskarżenia opisując czyny zarzucane prezydentowi, nie uzna za przestępstwo działań lub zaniechań, które w innych okolicznościach nie doprowadziłyby do powiadomienia Wysokiego Trybunału Kasacji i Sprawiedliwości o popełnieniu czynu zabronionego prawem. W art. 73 pkt h konstytucji ustalono, że przestępstwa, kary i sposób ich wykonania ustala się na podstawie ustawy organicznej. W przypadku zdrady stanu tym bardziej powinna ona zostać unormowana w ustawie. Nie należy zostawiać na łasce parlamentu, bardziej lub mniej łaskawego, interpretacji tego, co jest zdradą stanu, a co nie jest. W obecnym ujęciu tego przestępstwa żaden prezydent nie poniesie odpowiedzialności karnej za dopuszczenie się przestępstwa głównej zdrady.

Kolejnym zagadnieniem, które wzbudza dyskusje, jest sposób powiadomienia Wysokiego Trybunału Kasacji i Sprawiedliwości. W literaturze prawniczej utrzymuje się, że uchwała parlamentu w sprawie postawienia w stan oskarżenia prezydenta nie jest wystarczająca dla Wysokiego Trybunału Kasacji i Sprawiedliwości, aby uznano, iż został powiadomiony w sposób ustawowy³⁸. Zgodnie z tym poglądem, postawienie w stan oskarżenia przesyła się do Prokuratury Generalnej, która zgodnie z przepisami procedury karnej, w drodze aktu oskarżenia, powiadamia kompetentną instancję, w tym wypadku Wysoki Trybunał Kasacji i Sprawiedliwości. W ramach tego poglądu utrzymuje się, że głosowanie parlamentu ma wyłącznie symboliczny wymiar zawiadomienia Prokuratury Generalnej, ale nie może ono stanowić jakiegokolwiek prawnego zobowiązania w aspekcie zaistnienia przestępstwa karnego. Nie wyklucza się, że Prokuratura

³⁸ A. Iorgovan, op.cit., s. 426; I. Vida, op.cit., s. 72.

Generalna dojdzie do wniosku, że oskarżenie o zdradę stanu nie zostało wystarczająco udokumentowane, co mogłoby skutkować umorzeniem postępowania przeciw prezydentowi³⁹.

Taki pogląd ma na celu zredukowanie skutków prawnych instytucji stawiania w stan oskarżenia przez parlament do wymiaru zwykłego doniesienia o popełnieniu przestępstwa, o którym sama Prokuratura decyduje, czy nadać temu bieg, czy też nie⁴⁰.

W związku z powyższym, kwestią dyskusyjną pozostaje to, czy parlament jest zobowiązany do zawiadomienia Prokuratora Generalnego, ponieważ to on z kolei uruchamia procedurę karną i na drodze aktu oskarżenia decyduje o postawieniu prezydenta w roli oskarżonego przed sądem.

Słusznym wydaje się być jednak pogląd L. Chiriaca, który twierdzi, że ustawodawca, używając pojęcia „postawić w stan oskarżenia”, miał na myśli to, że parlament na drodze własnego śledztwa i dając dowód swojej *bona fide*, zajmie miejsce każdego organu śledczego. Tak więc podjęta przez parlament uchwała będzie miała charakter aktu oskarżenia, poprzez który zostanie zawiadomiona wyższa instancja. Jest to specjalna procedura, ustanowiona na drodze specjalnego prawa (postawienie w stan oskarżenia), które odbiega od ogólnych zasad i prawa powszechnego w zakresie procesu karnego⁴¹.

Nawet jeśli uznamy, że zawiadomienie Wysokiego Trybunału Kasacji i Sprawiedliwości musi odbyć się na drodze aktu oskarżenia przedstawionego przez Prokuratora Generalnego, to nie jest ono równoznaczne z doniesieniem o popełnieniu przestępstwa, złożonym na warunkach art. 201 i następnych kodeksu postępowania karnego⁴². Prokurator z chwilą powiadomienia o przestępstwie nie może swobodnie wypowiadać się na temat winy, nie może korzystać z takich instytucji jak odmowa wszczęcia śledztwa, wszczęcie śledztwa czy umorzenie śledztwa. Wszczyta on procedurę karną i wydaje akt oskarżenia. Prokurator Generalny, w tym przypadku, jest organem podległym organowi wykonawczemu, w ten sposób byłoby trudno przyznać mu prawo do kontroli uchwał parlamentu bez naruszania zasady rozdzielności organów państwa oraz bez ryzyka pomniejszania w ten sposób samego znaczenia aktu postawienia prezydenta w stan oskarżenia.

³⁹ A. Iorgovan, op.cit., s. 426.

⁴⁰ T. Drăganu, op.cit., s. 303.

⁴¹ L. Chiriac, op.cit., s. 39.

⁴² Ustawa nr 29 z 12 listopada 1968 r. Kodeks postępowania karnego (M.Of. nr 78 z 30 kwietnia 1997 r.).

Tylko Wysoki Trybunał Kasacji i Sprawiedliwości, który orzeka w połączonym składzie, może podjąć decyzję w sprawie skazania, uniewinnienia lub orzec umorzenie procesu karnego⁴³.

Przed wszystkim dyskusyjne jest to, czy przesyłanie uchwały o postawieniu w stan oskarżenia prezydenta do Wysokiego Trybunału Kasacji i Sprawiedliwości musi się odbyć za pośrednictwem Prokuratora Generalnego. Zgodnie z art. 64 regulaminu wspólnego posiedzenia obu Izb parlamentu, taka jest procedura. Jednakże, czy nie należałoby zastanowić się nad zastosowaniem w tym przypadku tej samej drogi, co w przypadku zawieszenia prezydenta i wysłać uchwałę parlamentu „bez pośredników” do Wysokiego Trybunału Kasacji i Sprawiedliwości. Dzięki takiej drodze uniknęłoby się całej dyskusji nad tym, co i jak powinien zrobić Prokurator Generalny w sytuacji, gdy otrzyma uchwałę parlamentu w sprawie postawienia w stan oskarżenia prezydenta.

Kolejnym problemem jest to, czy prezydent w trakcie sprawowania mandatu może zostać wezwany jako świadek do stawienia się przed instytucjami sądowymi bądź parlamentarnymi komisjami śledczymi⁴⁴. Chociaż przepisy konstytucji dotyczące immunitetu prezydenta mają wyjątkowy charakter i są szczególnie zinterpretowane, to należy zgodzić się z opinią T. Drăganu, który twierdzi, iż nie ma przeszkód, aby w trakcie sprawowania urzędu był on przesłuchiwany w charakterze świadka, pod warunkiem, że czyny, o które będzie pytany, nie będą miały nic wspólnego z uprawnieniami wynikającymi z zajmowanego stanowiska⁴⁵.

Osoba, która przestała sprawować najwyższy urząd szefa państwa Rumunii na skutek popełnienia przestępstwa, za które została skazana prawomocnym wyrokiem lub w wyniku odwołania z urzędu na drodze referendum, nie może korzystać z przywilejów nadanych z mocy ustawy o przyznaniu praw osobom, które sprawowały najwyższy urząd w państwie rumuńskim (nieodpłatne użytkowanie mieszka-

⁴³ Ustawa nr 304 o organizacji sądownictwa... oraz Regulamin z 21 września 2004 r. organizacji i funkcjonowania Wysokiego Trybunału Kasacji i Sprawiedliwości (M.Of. nr 1076 z 30 listopada 2005 r.).

⁴⁴ T. Drăganu, op.cit., s. 304.

⁴⁵ Ibidem, s. 304, I. Vida, op.cit., s. 70. Stanowisko to odbiega od uregulowań francuskich. Rada Konstytucyjna w decyzji z 22 stycznia 1999 r. oraz Sąd Kasacyjny w orzeczeniu z 10 października 2001 r., stwierdzili, iż niemożliwe jest postawienie prezydenta w czasie pełnienia urzędu, nawet w charakterze świadka. Szerzej: K. Kubuj, *Odpowiedzialność karna...*, s. 71–86 oraz K. Kubuj, *Francja: Odpowiedzialność karna prezydenta V Republiki Francuskiej*, „Przegląd Sejmowy” 2002, nr 3, s. 119–122.

nia, miesięcznego wynagrodzenie, ochrona i bezpieczeństwo, nieodpłatne użytkowanie samochodu osobowego)⁴⁶.

Summary

Criminal liability of the head of the state on the example of the President of Romania

The Constitution of Romania of 1991 provides the President with an immunity. Exclusion from prosecution granted by the immunity is not only connected with the lack of legal liability for statements or political opinions stated by the President in the course of his office and after. The President is protected from the liability during the course of office and after his mandate expires also as far as actions and damages inflicted in connection with his powers are concerned.

Analysis of the President's liability requires distinction of constitutional and criminal liability. Constitutional liability includes liability towards the electorate as well as suspension from the office which can result in the recall of the President. Criminal liability, on the other hand, should be associated with the lack of civil and penal liability for actions and opinions stated by the President in the course of his office and after. However, according to the Article 96 (1) of the Constitution the Parliament is entitled to indict the President for the high treason. The constitution limits the President's criminal liability only to penal liability for the high treason. It does not regulate the President's immunity in other penal issues.

⁴⁶ Ustawa nr 406 z 10 lipca 2001 r. o przyznaniu praw osobom, które sprawowały najwyższy urząd w państwie rumuńskim (M.Of. nr 386 z 16 lipca 2001 r.).